

Emlékezés Vargyas Lajosról emléktáblájának avatása alkalmából

Tisztelt Vargyas család!

Tisztelt Kollégák, Vargyas Lajos ismerői, tisztelői! Tisztelt emlékező közösség!

A 111 évvel ezelőtt született Vargyas Lajos népzenekutatóra, folklorista tudósra emlékező gondolatok mellett, messzemenően helyénvalónak érzem, ha Reá, mint fölkészült és képzett muzeológusra is tekintünk. A Néprajzi Múzeum főigazgatójaként számomra természetes módon kiemelten fontos pályafutásának az a szakasza, amikor az intézmény munkatársaként működött. Vargyas Lajos a Néprajzi Múzeum népzenei osztályának vezetője volt 1952-től 1961-ig. Nem kell most hosszan elemezni milyen társadalmi–politikai környezetben és körülmények között végezte kimagasló színvonalon a munkáját ezekben az esztendőkből – amikor egyébként a Néprajzi Múzeum történetének egyik legmélyebb válság periódusában működött. S Lajtha László kényszerű távozása után, a radikálisan romló helyzetben mégis a Néprajzi Múzeum Népzenei Osztályának fellendülése egyértelműen Vargyas Lajos osztályvezetői kinevezésével kezdődött 1952-ben! Ekkor még a múzeumban volt Magyarország legnagyobb s egyben Európa egyik legjelentősebb népzenei gyűjteménye, mely iránt a nemzetközi érdeklődés is érezhetően megnőtt. Vargyas osztályvezetése során nemcsak érdemben tovább gyarapodott a gyűjtemény, de neki volt köszönhető, hogy az állagmegőrzés is szakszerű kezekbe került. 1960-ra a múzeum Népzenei Osztályán Vargyas és Rajeczky Benjamin mellett tevékenykedett Avasi Béla népzene- és Pesovár Ernő néptánc kutató, valamint időnként részmunkaidős külső munkatársak is. Vargyas szorgalmazta egy korszerű hanglaboratórium felállítását hangtechnikussal, továbbá Halmos István népzene kutató és Martin György néptánc kutató alkalmazását is. Vezetésével megkezdtek a pótolhatatlan értéket jelentő fonográfhengerek átjátszását is az akkor korszerűnek számító magnószalagra. A felívelő és sikeres korszaknak az vetett véget, hogy Vargyast Kodály Zoltán meghívta az általa vezetett MTA Népzene kutató Csoportba. Ezzel nem az volt a cél, hogy a múzeumtól zenekutatókat csábítsanak át, inkább ellenkezőleg: amikor más intézmények támogatása politikai vagy gazdasági okokból csökkent, a kutatásnak a Kodály-csoport biztosított „mentsvárat”. Erdélyi Zsuzsanna szóbeli érdeklődésre megerősítette ezt az értelmezést: az 1970-es évek közepére a teljes Lajtha-utódcsoporthoz hasonló okok miatt hagyta el a Néprajzi Múzeumot.

Ami a múzeumi gyűjtemény szempontjából máig hatóan nagyon fontos volt Vargyas Lajos munkásságában, az az intézményi együttműködésekben végzett pótolhatatlan szerepe, illetve

annak felismerése, hogy a múzeumi osztályon milyen kincsek vannak, és az, hogy ennek a megmentésére nagyon sok mindent megtett. S napjainkban, amikor megint rendkívüli külső kihívások nehezítik a tudományos és közgyűjteményi területeken működő intézményeket küldetésük színvonalas megvalósításában, a Vargyas Lajos által képviselt szoros együttműködési modell értékeinek hangsúlyozása újra kiemelt jelentőséget nyer.

A Magyar Néprajzi Társaság elnökeként messzemenően hangsúlyosnak ítélem, hogy Vargyas Lajos a Társaság tisztségviselőjeként, alelnökeként is vállalt, komoly felelősséggel járó, gyakorlatilag önkéntes és csak kevesek által valódi értékén méltányolt szerepet. A szakmai, tudományos szervezeti vállalások között szintén a Magyar Néprajzi Társasághoz tartozóként értékelendő, hogy hosszú ideig az egyik legaktívabb tagja volt a Társaság nagy hagyományú folyóiratának, az azokban az években a tudományszak legfontosabb orgánusaként értékelt *Ethnographia* szerkesztő bizottságának.

A Magyar Néprajzi Társaság társadalmi beágyazottságának erősítését kiemelten fontosnak ítélte Vargyas Lajos. Vélekedése alapján ez közrejátszhat abban, hogy az értelmiség értő módon átveszi a néphagyomány értékeit, és a szervezett és korszerű oktatás révén művelté teszi a népet. Meggyőződéssel vallotta, hogy a népi kultúra csodálatos értékeivel meggazdagodott, egységesült nemzeti kultúra képes megfordítani a zsákutcás magyar történelmet, megteremteni a széttagolt nemzet egymásért viselt szolidaritását. A néphagyományok emberségének az európai közműveltségbe való átmentését akarta elérni munkásságával. Ehhez a ma is aktuális küldetésnek az eléréséhez azonban sok felvilágosító, értékeket közvetítő munkára volt és van szükség. Ebben vállalt elkötelezett és sokoldalú munkát Vargyas Lajos. Hamis mítoszok és a tudatlanság, a felszíniesség, a valódi értékeket lejárató pongyolaság ellen lépett fel írásaival, bírálataival, közéleti aktivitásának számtalan gesztusával – születésnap méltatója Andrásfalvy Bertalan értékelése szerint – esetenként akár szokatlan keménységgel, példászerű felkészültséggel és elkötelezettséggel. Ezt a vállalatát idézi a hazai memoárirodalom egyik legőszintébb maradandó művéből a *Kerítésen kívül Emlékek életemből* című kötetéből származó összegző szándékú gondolat is: „*Nem az optimizmus volt, ami mozgatott, nem a jó kiolthatatlan reménye, hanem a jó lankadó akarata. Amíg ez töretlenül élt bennem, addig mindig előre néztem.*” Vargyas Lajos a létét, életét feladatnak, kihívásnak tekintette, kimondatlanul és bevallatlanul küldetésnek, feladatok és munkák elvégzésére.

A kilencvenedik születésnapjára reagáló köszöntők és laudációk végre megadták azt az elismerést a széles nyilvánosságban és a tudományos közéletben is, ami évtizedekkel korábban már megillette volna Vargyas Lajost. Számosan leírták és hirdették – s hirdetik napjainkban is,

hogy Vargyas Lajos a legnagyobbak egyike a magyar tudományosságban, benne elismerten egyesült tehetség és tetterő. De azt is kimondták a 2004-ben megjelent írásokban, hogy mélyebben kellene megbecsülnünk, hogy van a körünkben ilyen formátumú ember és egy ilyen súlyú életmű. Mert a szellemi élet, de még inkább mi, akik ebben a térben jövünk-megyünk, írunk, olvasunk és gondolkodunk olykor, nem engedhetjük meg magunknak a fényűzést, vagy inkább szégyent, hogy ne olvassuk, ne használjuk, amit tőle olvasni és használni, amit tőle tanulni és megtapasztalni lehet.

S Vargyas Lajos emlékének őrzése szaktudományunk számára elsőrendűen fontos. Az ő munkásságának és emberségének minősége ma is erősít minket. S egy Reá emlékező emléktábla a családi – rokon – munkatársi – közvetlen szakmai szereplőkön túl, bizony nagyon széles kör számára lehet jelzés értékű. Fontos nekünk! Ezért álltam múzeumi főigazgatóként magam és a Magyar Néprajzi Társaság elnöksége, választmánya is azonnal és egyhangúan az emléktábla állításának ügye mellé, Vargyas Gábor megkeresését követően. Mert ne feledjük Vargyas Lajos egész aktív működését azzal az alapvető háttérrel magyarázta, ami a mai ünnepség motorjaként is működött: *„Volt egy belső magja életemnek, ami minden nehézségen átsegített, amiért végül is hálás vagyok az életnek: a családom. Ez az egy sikerült, s ezért volt erőm mindent elviselni, ami kívülről jött, ha olyan volt, hogy ki kellett bírni.”* – miként a már idézett emlékezésének egyik zárógondolataként fogalmazott.

Tisztelettel emlékezünk Rá! Köszönjük szépen Gábor!

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Kemecsi Lajos